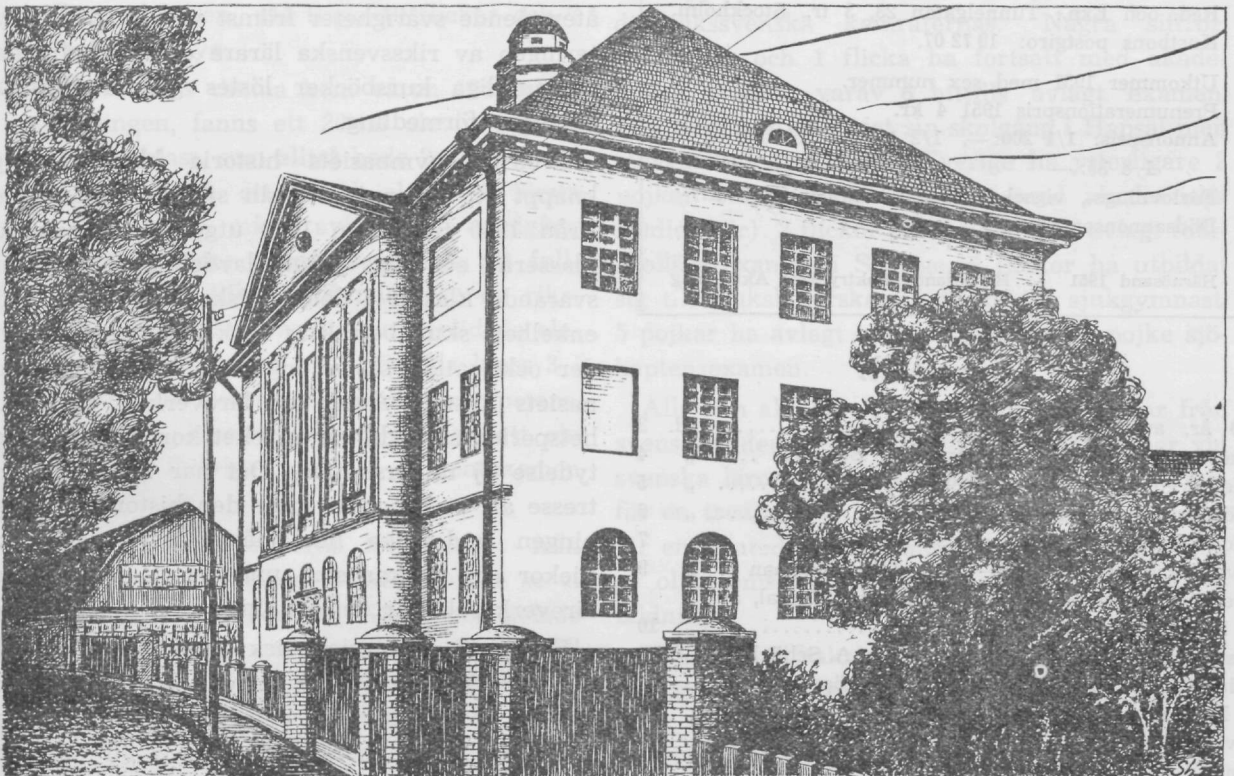

KUSTBON

Nr 4 · Årgång 8

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Oktober 1951

Svenska gymnasiet i Hapsal hade förmånen att kostnadsfritt nyttja det estniska läroverkets lokaler alltifrån skolans början hösten 1931 t. o. m. vårterminen 1941, varefter läroverksbyggnaden togs i anspråk för militärt ändamål. Under tiden 1941—43 var läroverket provisoriskt inrymt i den nya folkskolebyggnaden.

Hapsalgymnasiets arkitekt var A. Perna och byggnaden togs i bruk höstterminen 1927. Med sin vackra fasad och sitt lilla kupolförsedda takobservatorium utgjorde gymnasiebyggnaden ett markant inslag i stadsbilden.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Ansvarig utgivare: *Manfred Nyman.*

Redaktör: *Elmar Nyman.*

Red.-sekr.: *Lars Broman.*

Red. och Exp.: Tunnelgatan 23, 3 tr., Stockholm.

Kustbons postgiro: 19 72 07.

Utkommer 1951 med sex nummer.

Prenumerationspris 1951 4 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 15 kr.

Härnösand 1951 - Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehållet

20 år, av Elmar Nyman	sid. 2
Barnet, betraktelse av domprosten Bolander	” 4
Hembygdsgdagen. Årsberättelse	” 5
Höst, dikt av Herbert Lagman	” 6
Kom. f. estl.-sv. Verksamhetsberättelse	” 7
Svenska gymnasiet 1940—43, av Edvin Lagman ..	” 9
Det första läsåret vid Sv. gymnasiet i Hapsal, av kyrkoherde Sven Danell	” 10
Estl.-svenskarnas äldsta öden, av doc. A. Schück ..	” 11
Firandet av S:t Martinsdagen på Rågöarna, av E. Resman	” 13
Svio-Estonica. Rec. av Hj. Pöhl	” 14
Familjenytt	” 16

20 år

När det svenska gymnasiet i Hapsal den 28 augusti för 20 år sedan invigdes i närvaro av framstående rikssvenska gäster och representanter för det estniska skolväsendet, inristades ett nytt datum i estlandssvenskarnas skiftande historia. En dröm hade förverkligats. Förarbetena hade varit omfattande. I själva verket hade inrättandet av ett svenskt läroverk stått på Svenska Odlingens Vänner's program alltsedan föreningen startade sin avbrutna verksamhet år 1916. Många faktorer bidrog till att frågans avgörande ideligen uppsköts. Främst spelade givetvis de ekonomiska omständigheterna in, men

dessutom hade man att avvakta realiserandet av den obligatoriska sexklassiga folkskolan. "Gymnasiefrågan" kom slutligen ur sitt dödläge tack vare ingripande från en utomstående. Estlandssvenskarnas vän generalkonsul Folke Bökman förband sig genom ett donationsbrev år 1929 att för vart och ett av läsaren 1931—36 ställa ett belopp av 5.000 kronor till förfogande för upprätthållande av ett svenskt läroverk i Estland. Den besvärliga lokalfrågan löstes genom att estniska staten kostnadsfritt upplät lokaler i estniska läroverket i Hapsal. Svenskarna fingo dessutom kostnadsfritt nyttja all undervisningsmateriel därstädes. Många återstående svårigheter främst vad gällde rekryteringen av rikssvenska lärare och anskaffandet av lämpliga kursböcker löstes genom Riksföreningens förmedling.

Svenska gymnasiet's historia blev ej lång, knappt ett decennium i sin självständiga form. Från 1940 till våren 1943 utgjorde de svenska klasserna ett slags parallellavdelningar till motsvarande klasser i det estniska läroverket. För enkelhets skull betraktas dock även dessa år under ockupation såsom ingående i svenska gymnasiet's livstid. Även om läroverkets verksamhetsperiod sålunda var mycket kort, får dess betydelse ej underskattas. Det har sitt givna intresse att nu tjugo år efter den historiska invigningen undersöka hur många estlandssvenska flickor och pojkar som undervisats i vårt eget läroverk och hur de löst sina problem i Sverige.

Svenska gymnasiet fick i Anton Üksti sin första rektor, gemensam med det estniska läroverket. Estlandssvenskarna äro skyldiga denne framstående skolman mycken tack för hans insatser. Genom hans auktoritet tillerkändes det svenska läroverket examensrättigheter redan 1935, en i och för sig märklig händelse, om man tar hänsyn till den korta tid skolan existerat. Att skolan fick examensrätt betydde ur olika synpunkter mycket för dess ledning och elever.

Nästan lika historisk som invigningsdagen blev den 13 juni 1936, dagen då svenska gymnasiet utexaminerade sina första abiturienter, 5 flickor och 6 pojkar. Återigen hade skolan glädjen att få hälsa framstående gäster från Sverige, bl. a. greve Folke Bernadotte, riksantikvarie S. Curman, donator generalkonsul Folke Bökman, generalkonsul Fagraeus m. fl. En hel rad representanter för de estniska myndigheterna och självfallet många estlandssvenskar fullständigade raden av gäster. För första gången sjöngs Sjung om studentens i Estland av estlandssvenska studen-

ter, som undervisats på sitt eget modersmål. Händelsen uppmärksammades i rikssvensk press och de nyblivna studenterna ställdes i blickpunkten. Svenskbygden hade väntat på denna dag i långa år och nu ställde man med eller utan rätt ganska stora förhoppningar till de unga.

Våren 1937 följde så den andra kullen med 5 utexaminerade (4 pojkar, 1 flicka), däribland 1 rikssvensk, 1938 utexaminerades 7 (samtliga pojkar), varav 1 finlandssvensk och sedan dröjde det till 1941 med nästa studentklass, då 9 pojkar och 2 flickor avlade examen. Sista årskullen utexaminerades våren 1943 under mycket ogynnsamma arbetsförhållanden — varom mera på annat ställe i tidningen. Då fingo 10 flickor och 7 pojkar avgångsbetyg.

När uppbrottets timma kom våren 1943 efter skolavslutningen, fanns ett 20-tal elever i gymnasiet tredje klass, som alltså hade 2 år kvar till examen, och likaså ett 20-tal elever i första klassen. Alla dessa måste avbryta sin skolgång för att sedan kanske aldrig få tillfälle att fullfölja den. Genom tillmötesgående från de rikssvenska skolmyndigheterna ha emellertid de elever, som uppflyttats från nyss nämnda klass 3 i Hapsal, tillerkänts svensk realexamenskompetens. Några av dessa klassers elever ha fortsatt sin skolgång här i Sverige fram till studentexamen eller annan examen.

Om vi summerar siffrorna för antalet från svenska gymnasiet i Hapsal utexaminerade se vi att sammanlagt 32 pojkar och 18 flickor avlade studentexamen under perioden 1931—43. Därtill kommer ett tiotal som avlade mellanskoleexamen i Hapsal (realexamen) och de från klass 3, 1943, som tillerkänts realskolekompetens i Sverige. Naturligt nog intresserar här mest de som avlagt studentexamen.

Att nu spekulera över hur dessa estlandssvenska studenter skulle ha lyckats infria de stora förhoppningar man ställde på dem såsom blivande kulturkämpar i svenskbygden är ganska vanskligt. Den korta tid som de efter avlagd examen vistades i Estland gjorde någon större insats omöjlig. En del (13 st.) sökte sig till universitetet i Dorpat och lyckades i hård konkurrens klara inträdesproven. En hann också avlägga akademisk examen i Dorpat. Andra sökte sig till seminarier (pedagogium) och lyckades även bra. Tre pojkar genomgick krigsskola, något som med hänsyn till de relativt svåra inträdesprövningarna måste anses meriterande för dessa ynglingar. Av de anförda uppgifterna om fortsatt utbild-

ning framgår redan, att dessa flickor och pojkar som kommit från enkla hem ute i svenskbygden väl lyckades hävda sig i den inhemska konkurrensen och att sålunda de som från början tvivlat på dessa ungdomars förmåga att kunna bedriva fortsatta studier oroat sig i onödan.

I Sverige har nya förutsättningar funnits för fortsatt utbildning. Även om ekonomiska resurser saknats, har dock möjlighet till lån givits, och den talrika estlandssvenska bosättningen särskilt i Stockholm har gjort att många fått högskolor och andra läroanstalter inom räckhåll. En hel del ha också fortsatt sina studier här i Sverige och uppvisar studieresultat fullt jämförbara med de rikssvenska kamraternas. Några siffror: 10 pojkar och 1 flicka ha fortsatt med akademiska studier, varav 6 hittills avlagt examen. (Av dem som påbörjat sin skolgång i Hapsal men avlagt studentexamen i Sverige ha ytterligare 2 pojkar och 2 flickor fortsatt med akademiska studier här). 2 flickor och 4 pojkar ha avlagt folkskolläroexamen i Sverige, 6 flickor ha utbildat sig till sjuksköterskor, 1 flicka till sjukgymnast, 5 pojkar ha avlagt ingenjörsexamen, 1 pojke sjökaptensexamen.

Allt som allt ha ca 150 flickor och pojkar från svenskbygden i Estland påbörjat sina studier vid svenska läroverket i Hapsal. Av dessa ha ungefär en tredjedel avlagt studentexamen och ungefär en femtedel realexamen. Andra ha på grund av olika omständigheter tvingats avbryta sin utbildning.

Vid en tillbakablick på svenska gymnasiet verksamhet måste konstateras att några faktorer varit särskilt betydelsefulla för gymnasiet tillblivelse och dess verksamhet. Att ett svenskt läroverk i Estland blev verklighet får till stor del tillskrivas ledande estlandssvenskar, som klart insågo, att den svenska minoriteten måste få en egen högre skola för att via bildad ungdom kunna hävda sig bland majoritetsbefolkningen. Den ledande själen för den estlandssvenska bildningstanken var lektor Hans Pöhl. Han fick själv aldrig se sin dröm förverkligad. Generalkonsul Folke Bökman gav genom sin donation den direkta materiella förutsättningen till gymnasiet bildande och Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, i synnerhet dess Stockholmsavdelning, har alltid med största intresse följt och befrämjat de estlandssvenska bildningssträvandena. Gymnasiet lärare, såväl rikssvenska som estniska och estlandssvenska, ha gjort en insats av bestående värde och gett långt utöver det

Domprosten Nils Bolander:

BARNET

Det heter om en av kavaljererna på Ekeby, den förupne Ruster, när Liljecronas hustru en dramatisk julafton ställde sina två småttingar framför honom, att han såg upp och "blinkade som om han hade sett in i solen". "Det var honom som en skärseld att genom de vackra barnaögonen se in i de obefläckade själarnas skönhet".

Det finns något hos varje barn som gör att en vuxen människa, om hon inte är alldeles bottenfrusen i själen, liksom får en stöt vid anblicken av ett barn: barnet är morgonens människa.

Den obefläckade, första gryningens friska och daggstänkta människa.

Dagen ligger framför henne, blank av löften. Hon är en erövrare på vilken ett rike väntar. En människa utan brustna illusioner, utan besvikelsens gift i blodet, utan några försuttna tillfällen.

Vi vuxna släpar alla på en bitter fond av förspillda tillfällen, minnen av stunder, då vi förnekade som Petrus, förrådde som Judas, kompromissade som Pilatus, en oavlatligt växande fond. Vi är litet till mans ganska ärriga efter stygga sår i livskampen. Men varje gång vi står öga mot öga med ett litet barn vaknar en dröm till liv i oss, ett minne av ett heligt "det var en gång".

Barnet, som sträcker sig mot den gryende dagen, kan komma oss vuxna att än en gång räta på ryggen, spänna muskler och håg och känna oss som erövrare med segrar i sikte.

*De gånger jag var som ett litet barn
och speglade mig i ett barns pupill,
då såg jag som allra klarast
vad allting tjänade till.*

som fordrades enligt undervisningsplanen. Svenska och estniska myndigheter gävo skolan sitt stöd.

Krig och ockupation skonade ej heller svenska läroverkets lärare och elever. Om några vet man med visshet att de stupat, andras öden äro obekanta. Ödet har dock velat att huvudparten skulle räddas och de allra flesta av f. d. svenska gymnasiet elever äro numera bosatta i Sverige, huvudsakligen i Stockholm med förorter. I viss mån ha svenska gymnasiet elever nu återbetalat en del av de utgifter som den svenska staten och rikssvenska sammanslutningar haft för deras gamla skola genom att ställa sin utbildning och sin arbetskraft till det svenska samhällets disposition.

Elmar Nyman.

Men den Mästare och barnvän, som en gång ställde ett storögt barn i lärjungaflockens mitt, menade aldrig en sekund att barnet skulle göras till föremål för någon slags sentimental dyrkan.

Det vore en hednisk gudstjänst. Tyvärr blir barnet på sina håll föremål för ett fjantigt och krasst avguder, som hotar att förvandla vår tid till de lydiga föräldrarnas tidsålder. Här gäller en vis mans dom: "Ju mer tiden är egenkär och avgudar sig själv, desto mer avgudar den sina barn".

Jesus vill endast och allenast att barnet ska få bli en liten predikare för oss kristna om vägen till Gud och livet med honom.

Det finns fortfarande inte någon annan väg fram till Gud än att bli som ett barn.

Vi behöver Gud med stort G, ett gudomligt Du som står över oss själva och livet, ett Du som vi vördar, förtröstar på och hämtar kraft ifrån. Vi måste bli som barn igen i detta stycke. Fram till Gud och erkänna vår hjälplöshet. Leva i ett obetingat och dagligt överlatande åt Hjälparen, åt Gud.

*"O Gud, ditt rike ingen ser,
och ingen blir därinne,
åt vilken ej din Ande ger
ett menlöst barnasinne.
Vad köttligt vett
ej hört och sett
du har åt den förvarat,
som, from och ren,
i nådens sken
ser himlens råd förklarar."*

Alldeles särskilt måste barnatrons erövrartåg och friska hänförelse inför framtiden bli vår. Felet med så många av oss är, att vi blivit alltför gamla i själen, petrificerade, stela, tvivelsjuka och självgoda.

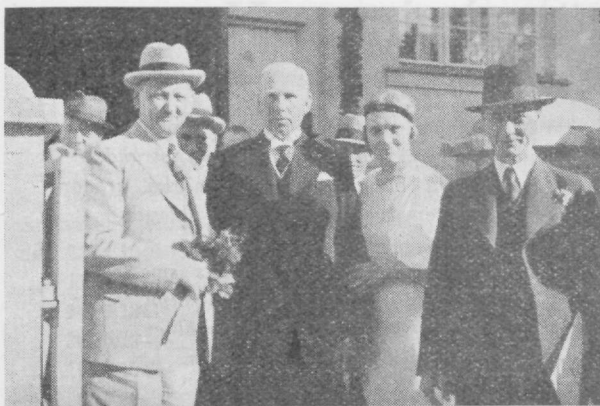
Vi har gjort som Johannes Jörgensens jordbundna kålmask, han som föraktade blomsterhonung och morgondagg — låtit operera bort våra vingämnar, så att vi blivit fredade för allt vad dröm, längtan och visioner heter.

Vi föraktar barnet i oss, förför barnet i oss.

Så länge skymmer det i vår kultur.

I år firas runt om i vårt land söndagsskolans hundraårsjubileum. Ett sådant jubileum ska inte firas med stolta tillbakablickar eller något excellerande med vacker söndagsskolstatistik. Det ska begås i ödmjuk tacksamhet och med blicken riktad framåt — på nya uppgifter.

Först och sist ger oss jubileet anledning att be Gud att han ville skänka söndagsskolans arbetare barnslig förtröstan, barnaglad entusiasm och upptäckarglädje.

Under sommaren 1937 besökte Sveriges dåvarande utrikesminister, exc. Sandler, Estland och passade då även på att stifta bekantskap med svenskbygdens folk. På bilden ses exc. Sandler utanför gymnasiet i Hapsal tillsammans med rektor och fru Üksti, i mitten, och Estlands t. f. utrikesminister Kask till vänster. Bakom rektor Üksti skymtar minister A. Rei.

Hembyggsdagen

Det vackra augustivädret hade lockat estlandssvenskar från när och fjärran till Tollare den 19 augusti, då föreningen S. O. V. höll årsmöte i samband med den estlandssvenska hembyggsdagen.

Årsmötesförhandlingarna började kl. 11 och inleddes enligt gammal sed med Jag lyfter mina händer. Föreningens ordförande pol. mag. Elmar Nyman betonade därefter årsmötets betydelse som granskare av styrelsens verksamhet och inspirerare till nya initiativ. Årsmötet omvalde hr Nyman till ordförande för nästa verksamhetsår, likaså omvaldes hrr Alfred Heldring och Manfred Nyman som styrelseledamöter för tre år framåt. Som suppleant i styrelsen inträdde hr Viktor Aman efter hr Olle Lindström. Till föreningens revisorer omvaldes hrr Richard Aman och Fridolf Grönberg, likaså omvaldes till revisorssuppleanter frk Olga Hallberg och hr Johan Wallin. Medlemsavgiften fastställdes till 3 kronor för såväl aktiva som passiva medlemmar. För de passiva medlemmarna, d. v. s. infödda rikssvenskar, innebär detta en sänkning med 2 kr. Styrelsen framförde ett förslag till ändring av föreningens namn, som innebär en återgång till det tidigare namnet — alltså Svenska Odlingens Vänner och ej som hittills Svenska Odlingens Vänner bland estlandssvenskar i Sverige — vilket förslag också godkändes av årsmötet. Till sist redogjorde ordföranden i korthet för föreningens aktuella planer. En ekonomisk undersökning om estlandssvenskarnas kvalitetskap i Estland och ett samlingsverk om estlandssvenskarna är vad som närmast planeras. Dessa företag fordra alla estlandssvenskars helhjärtade stöd.

Efter lunchpaus samlades deltagarna i hembyggsdagen för att lyssna till fil. mag. Edvin Lagmans intressanta och belysande föredrag om uppkomsten av en svensk bosättning i Estland. En av estlandssvenskar sammansatt blandad kör under ledning av folkskollärare Viktor

Aman sjöng några hemifrån bekanta körsånger. Ett uppskattat inslag utgjorde vidare gamle veteranen Hörnströms hälsningar till den unga generation, som nu skall fortsätta det verk, som under svåra förhållanden påbörjats i Estlands svenskbygder. Deltagarna hade vidare nöjet att se en folkdansuppvisning av ett rikssvenskt folkdanslag och för dem som så önskade fanns möjlighet att utnyttja dansbanan.

Svenska Odlingens Vänner syfte med hembyggsdagarna är emellertid ej — som redan tidigare år framhållits — att underhålla deltagarna med ett dagslångt program, utan att framförallt bereda en större estlandssvensk allmänhet möjlighet att återuppliva och vidmakthålla bekantskaper och vänskapsförhållanden från de gamla hembygderna. Våra nya levnadsomständigheter bjuda stora fördelar, men möjligheten att uppehålla kontakten med dem som vi en gång dagligen träffade blir allt mindre. Må därför Tollare-dagarna framförallt bli umgängesdagar!

E. N.

Somliga åkte buss såsom förr och somliga åkte båt, men somliga åkte bil likasom herrskapsfolk. Och de var många. Nya fina kläder hade man lagt märke till redan de gångna åren, i år var det myckenheten av motorvagnar och båtar, få se vad tecknet blir för nästa år? ”Ja, tä som sja tär hajm kallast fåtindor, nu häva tä både vill å bil åt se flia”, sa någon.

En enda folkdräkt såg jag bland folket, men inga röda läggjar och ingen bindpung.

Människorna själva var delvis som förr och delvis anorlunda: de gamla var sig lika, de medelålders hade blivit en aning äldre, men många unga hade vuxit upp som man alls inte kände.

Ansiktena var gladare än för något år sen. Behovet att träffas tycks ha blivit större; det var handhälsande och hemdialekt så länge dagen varade. Men ingen hördes klaga över vantrivsel med tillvaron. Det ser ut som vi skulle fått en fast hemkänsla nu.

Deltagare.

Årsberättelse

över verksamheten inom föreningen Svenska Odlingens Vänner bland estlandssvenskar i Sverige från årsmötet 1950 intill årsmötet 1951.

Styrelsen har under det gångna verksamhetsåret haft följande sammansättning:

Ordförande: herr Elmar Nyman.

Ledamöter valda intill årsmötet 1953: hrr Hugo Mickelin och Ivar Pöhl.

Ledamöter valda intill årsmötet 1952: hrr Lars Broman, Anders Lindkvist och Anton Vesterberg.

Ledamöter valda intill årsmötet 1951: hrr Alfred Heldring och Manfred Nyman.

Suppleant vald intill årsmötet 1953: fru Helena von Wachenfeldt.

Suppleanter valda intill årsmötet 1952: hrr Edvin Lagman och Anders Stenholm.

Suppleant vald intill årsmötet 1951: herr Olle Lindström.

Föreningens revisorer ha varit: hrr Richard Aman och Fridolf Grönberg.

Revisorssuppleanter ha varit: fröken Olga Hallberg och herr Johan Wallin.

Föreningen hade i augusti 1951 545 medlemmar emot 551 vid samma tid föregående år. Styrelsen har under verksamhetsåret hållit sju protokollerade sammanträden.

Tidskriften Kustbon utkom under 1950 med sex nummer. Herr Elmar Nyman har varit tidskriftens redaktör, herr Lars Broman redaktionssekreterare och herr Manfred Nyman ansvarig utgivare. Antalet prenumeranter under året har uppgått till c:a 1.200, d. v. s. samma siffra som för föregående år, vilket visar att intresset för tidskriften är oförminskat. På grund av ökade framställningskostnader har prenumerationsavgiften för år 1951 höjts med en krona till fyra kronor per år. Styrelsen riktar ett tack till Kustbons redaktör och övriga medhjälpare för ett gott och intresserat arbete.

Föreningens årsmöte hölls i samband med estlandssvensk hembygdsgdag den 20 augusti 1950 som vanligt på godtemplargården Tollare. Festtalet hölls av prof. Birger Nerman om Svea rikets uppkomst. Omkring 400 estlandssvenskar hade samlats från olika delar av landet.

I samband med Gustaf Adolfsdagen anordnades en filmförevisning i Victoria-salen i Stockholm. Parentation hölls med anledning av H. M. Konung Gustaf V:s bortgång.

Den 28 april 1951 anordnade föreningen vårfest på restaurang Bocken i Stockholm. Denna delvis nya form för samkväm synes ha uppskattats av många deltagare.

Styrelsen har under det gångna verksamhetsåret haft sin uppmärksamhet riktad på det kulturhistoriska verksamhetsområdet. Minnena av den gamla hembygden bli med åren allt blekare och de gamla som sitta inne med kunskap om de äldsta traditionerna falla ifrån den ena efter den andra. Mycket har redan gjorts för att rädda en del av den gamla bygdekulturen åt eftervärlden men mycket återstår ännu att göra. Vår förenings resurser äro ej stora, men en hel del kan dock uträttas. Sålunda har under året ett ganska omfattande frågeformulär utarbetats rörande estlandssvenskarnas kvarlåtenskap i Estland och vissa andra frågor, likaså ha planerna på utgivandet av ett samlingsverk om estlandssvenskarna tagit fast form och flera framstående personer ha gett löfte om sin medverkan. Resultatet av dessa arbeten kommer dock i stor utsträckning att bli beroende av alla estlandssvenskars intresse och stöd.

Styrelsen har även under det gångna verksamhetsåret varit representerad i stiftelsen Kustbohemmet och i styrelsen för Stockholms lokalförening av Riksföreningen för Svenskhetens bevarande i utlandet. Kontakt har upprätthållits med andra organisationer och institutioner, där det gällt att bevaka estlandssvenskarnas speciella intressen.

Genom välvilligt tillmötesgående från Riksföreningen har föreningens och Kustbons expedition även detta år varit förlagd till Tunnelgatan 23, Stockholm.

Stockholm i augusti 1951.

Styrelsen.

Höst

*Nu sjunger västan i trädens toppar,
nu dundrar vågen mot klippig strand,
och gömd bland granarnas mörka grenar
slår trasten tveksam en drill ibland.*

*Mot dimmig ruta hörs regnets smatter,
och blixtar ljunga ur mörka skyn,
och furans krona i vinden skälver,
och tyst och öde är allt i byn.*

*Se, töckentunga stå hed och moar,
och töcken lägras i mänskans bröst.
Men ifrån myren hörs ulven tjuta —
han lyssnar ängsligt till stormens röst.*

*Det multrar dovt fram ur mörka skyar,
och ekot svarar i öde skog.
Men mänskan sitter vid lugna härden
och tycker stormen har varat nog.*

Herbert Lagman. (1934)

Finländska ortnamn i svensk text

Diskussionen om finländska ortnamn i svensk text fortsätter i pressen på ömse sidor om Bottenhavet. På finlandssvenskt håll skriver tidningen Österbottningen (Gamlakarleby) att de purfinska strävandena att utmönstra svenska ortnamn i Finland inte varit alldeles utan resultat: "I eget land har visserligen denna forskningsiver till en del avstannat, även om sporadiska försök i den vägen alltså förekommer. Det förefaller dock som om man numera företrädesvis skulle ha inriktat sig på utlandet, och via våra beskickningar bearbetas den utländska opinionen skickligt och försätligt i den för våra finskhetsivrare önskade riktningen. Resultatet har också blivit, att många utlänningar numera i sina kontakter med vårt land undviker att använda de svenska ortnamnen, eftersom de har för sig att den finska folkmajoriteten helst ser att de inte används. — Våra olympiarrangörer synes också helhjärtat ha gått in för de finska namnformerna, även i svenska sammanhang. Sålunda upptar t. ex. den olympiska byråns svenska brevhuvud endast namnformen Helsinki. När olympiabyrån vänder sig till rikssvensk press passar synbarligen inte det officiella svenska namnet Helsingfors. Inte ens formen Helsinki-Helsingfors. Rent finskt skall det vara, annars kunde olympiagästerna få för sig att här i Finland bor också en del svenskar."

(Meddelanden från Svensk-Finland Nr 16, 1951).

Kommittén för estlandssvenskarna

Redogörelse över dess verksamhet 1940—1950

(Forts. från föreg. nr.)

Kommitténs ekonomi.

Inkomster :	
Statsanslag enligt Kungl. brev :	
den 22.11.1940	1.000:—
„ 10. 1.1941	2.000:—
„ 14. 3.1941	2.500:—
„ 30.10.1941	3.000:—
„ 19. 2.1943	3.776: 30
„ 8. 6.1943	5.000:—
„ 10. 9.1943	100.000:—
„ 19.11.1943	200.000:—
„ 18. 2.1944	100.000:—
„ 14. 4.1944	775.000:—
„ 25. 8.1944	1.000.000:—
„ 2. 3.1945	1.500.000:—
„ 27. 9.1945	400.000:—
„ 12. 7.1946	200.000:—
„ 30.12.1946	70.000:—
„ 4. 7.1947	50.000:—
„ 23. 1.1948	29.200:—
„ 30. 6.1948	11.000:—
„ 8.10.1948	16.000:—
„ 21. 1.1949	7.000:—
„ 1. 4.1949	6.000:—
„ 10. 6.1949	6.000:—
„ 22. 9.1949	6.000:—
„ 16.12.1949	6.000:—
„ 17. 3.1950	6.000:—
	<u>Kr. 4.505.476: 30</u>

Till kommitténs kassa influt- na återbetalningar :	
å handlån	190.228: 33
övriga återbetalningar ..	26.599: 64
	<u>Kr. 216.827: 97</u>
	<u>Kr. 4.722.304: 27</u>

Utgifter :

Rese- och transportkostn. (Inkl. transpor- ter från Estland)	Kr. 628.097: 93
Kostnader för karantän, förläggningar, bespising m. m.	„ 1.337.182: 27
Utplaceringskostnader :	
därav genom kommittén ..	150.616: 94
bohagsutrustning genom arbetsmarknadskommis- sionen	229.748: 37
klädesutrustning genom arbetsmarknadskommis- sionen	1.042.507: 19
startbidrag genom arbets- marknadskommisionen .	104.037: 53
	„ 1.526.910: 03
Kansli- och administrationskostnader ..	„ 388.147: 52
Diverse understöd till äldre, kläder till barn samt mödrhjälpen	„ 186.032: 97
Handlån vid ankomsten till Sverige för inköp av nöd- vändighetsvaror, arbets- redskap m. m.	339.383: 26
Därav ha överförts till trans- portkostnader	45.763: 08
	„ 293.620: 18

(Av dessa c:a 1.800 st. lån ha 295 st. avskrivits på grund av låntagarens sjukdom, dödsfall eller stor försörjningsbörda med kr. 18.848: 27).

Studielån :

till 28 folkskollärare	34.650:—	
„ 49 studenter m. fl.	98.625:—	„ 133.275:—
Kustbohemets iordningställande och 1 års drift	„	220.500:—
Samlingslokalen vid Junotäppan (netto- utgifter)	„	8.538: 37
		<u>Kr. 4.722.304: 27</u>

Utgiftssumman minskas med följande poster :

Återbetald bohagsutrust- ning till Statskontoret ..	65.342: 54
Utestående fordringar å bohagsutrustning 30/6 1950	21.181: 04
Återbetalda handlån till Statskontoret	69.593: 97
Utestående fordringar å handlån 30/6 1950	14.949: 61
Återbetalda studielån till Statskontoret	41.910:—
Återstående fordringar å studielånen 30/6 1950 ..	91.365:—
	„ 304.342: 16

Kr. 4.417.962: 11

Kommitténs nettoutgifter för 7.920 estlandssvenskar d. v. s. i medeltal kr. 557 för varje estlandssvensk för transport till Sverige, omhändertagande, karantänundersökning, utrustning och annan socialhjälp samt utplacering i svenskt arbetsliv.

Kommittéarbetets avslutande.

Kommitténs för estlandssvenskarna av Kungl. Maj:t meddelade uppdrag är numera i allt väsentligt slutfört, och kommittén avslutar nu i enlighet med Kgl. brevet den 9 juni 1950 i anslutning till riksdagens beslut och skrivelse nr 155 sin nära tioåriga verksamhet den 30 juni 1950. Därvid komma vissa av kommittén hittills handhavda uppgifter, vilka på grund av sin natur icke kunnat intill angivna datum helt avvecklas, att enligt nämnda Kgl. brev överlämnas till andra statliga organ. Sålunda kommer handhavandet av de lån till estlandssvenskar, som den 30 juni 1950 återstå oguldna att övertagas av arbetsmarknadsstyrelsen, dock att skötseln av studielånen skall övertagas av generalpoststyrelsens bankavdelning.

Den estlandssvenska stammens återförande till det gamla moderlandet och dess införlivande med det svenska samhället är nu ett fullbordat faktum. Denna befolkning, som under bibehållande av sitt svenska språk och sina särskilda seder under mer än 700 år bebott Estlands norra och västra kustland och öarna därutån, har nu definitivt lämnat sina gamla boplatser på andra sidan om Östersjön. Detta kan sägas utgöra det sista tragiska kapitlet av den svenska Östersjöpolitikens historia efter år 1700.

Under fru Helga Blee's sakkunniga och energiska ledning skördade svenska gymnasiets folkdanslag många framgångar. Bl. a. hölls uppvisningar i Helsingfors, Reval, Dorpat och givetvis på olika orter i svenskbygden. På bilden folkdanslaget av årgång 1938.

Ingen, vare sig i Sverige eller i Estland, hade önskat denna utveckling. Tvärtom var mellankrigstiden en period av livlig och målmedveten verksamhet från rikssvensk sida att på olika sätt hjälpa och stödja den estlandssvenska befolkningen i dess strävanden att höja sig och att hävda sin ställning inom det fria Estland. Men inför de stora faror, som alltifrån det andra världskrigets utbrott hotade den estlandssvenska befolkningen på dess ur strategisk synpunkt eftertraktade boplatser, var en överflyttning till Sverige den enda möjliga räddningen för den estlandssvenska folkspillran. Den vidare händelseutvecklingen i Estland efter kriget har enbart bestyrkt detta.

Att den brådstörtade och under delvis ganska svåra förhållanden företagna överflyttningen till Sverige betydde en smärtsam operation för denna traditionsbundna och i den egna torvan fast rotade bonde- och fiskarebefolkning, är utan vidare klart. I all synnerhet gällde detta för den äldre generationen. Den första tiden i Sverige var därför givetvis prövande för alla de nykomna, och det dröjde också några år, innan man hunnit lära känna de nya förhållandena här i landet och vänja sig vid mångt och mycket, som var främmande för dem. Men kommittén har med glädje konstaterat, att de allra flesta av de hit överflyttade estlandssvenskarna ganska snart acklimatiserats och funnit sig till rätta i det svenska samhället och dess arbetsliv. Numera äro ju de flesta även formellt svenska medborgare. Och icke ens åldringarna uttrycka numera någon önskan att återvända till de gamla boplatserna, såsom de — förklarligt nog — ofta gjorde i början av sin vistelse i Sverige.

Det befolkningstillskott, som Sverige fått genom den estlandssvenska invandringen, kan utan tvekan sägas vara gott. Stammen är, såsom framgått av den ovan anförda läkarundersökningen, fysiskt frisk och sund, och de arbetsföra åldrarna äro väl representerade bland de hit överflyttade. Människorna äro arbetsamma, anspråkslösa och hederliga. Antalet "svarta får" har varit anmärkningsvärt litet. De estlandssvenskar, som erhållit hjälp till högre studieutbildning, hava i regel på ett synnerligen energiskt sätt skött sina studier och därefter fått goda anställningar. De estlandssvenska folkskollärarna hava på ett hedersamt sätt kunnat gagna våra svenska folkskolor under denna lärarbristens tid.

I betraktande av att samtliga fingo lämna all sin fasta och det mesta av sin lösa egendom i Estland och sålunda kommo hit med två tomma händer, måste det anses tyda på arbetssamhet och gott ekonomiskt förstånd, att flertalet estlandssvenskar redan efter 5—6 års vistelse i Sverige kommit i ordnade ekonomiska förhållanden och icke ligga samhället till last. Endast vissa åldringar och s. k. krigsänkor med flera barn utgöra av förklarliga skäl undantag från denna regel.

Det torde sålunda såsom allmänt omdöme kunna sägas, att den estlandssvenska befolkningens överflyttande till Sverige, om än i och för sig en tragisk händelse, dock försiggått på ett lugnt och lyckosamt sätt och att denna befolknings fortsatta existens i Sverige icke torde komma att vålla några svårigheter för samhälle eller statsmakt.

Kommittén känner också ett behov att nu, då den avslutar sitt arbete, uttala sin tillfredsställelse över det goda förhållande, som städse rått mellan estlandssvenskarna och kommittén. Det har i allmänhet varit en glädje att samarbeta med dessa goda representanter för svensk stam och tacksamt att hjälpa dem till rätta.

Stockholm den 30 juni 1950.

Kommittén för estlandssvenskarna :

Sigurd Curman.

Gerhard Hafström.

Lars Östberg.

/ Sten Ohlson.

En gammal runöbo tillspordes härom dagen av en s. k. humoristisk fastlänning om han hört den gamla historien om göteborgaren, som var så förtjust i balter att han döpte sin förstfödda dotter till Ester. Det hade nu inte runöbon, sa han, men han trodde inte den var något vidare rolig. Men visste fastlandsbon vad ester och Estland var för språk?

— Estniska så klart.

— Nej, snarare svenska, sa runöbon. — Ester är runömål och det betyder öster och det lär komma från det fornsvenska auster.

Så nu vet vi det.

AB 1/9 51.

Fil. mag. Edvin Lagman:

Svenska gymnasiet 1940—1943

Redan under det ryska ockupationsåret 1940—41 hade Svenska privatgymnasiet upphört att existera som självständig läroanstalt, i det att de svenska avdelningarna i form av parallellklasser med svenska som undervisnings-språk formellt anslöts till Hapsals estniska gymnasium. Det överinseende över skolans verksamhet som tidigare tillkommit Riksföreningens Estlandsutskott hade således bortfallit, och den direkta anknytningen till Sverige hade upphört att finnas. I detta avseende inträdde ingen förändring under den tyska ockupationen, om man bortser från det materiella stöd som i form av en svensk hjälpsändning kom till stånd hösten 1942.

Efter krigsutbrottet mellan Tyskland och Ryssland den 22 juni 1941 blev Estland under flera månader skådeplats för krigshandlingar, och detta förhållande återverkade lika väl på skolornas verksamhet som på andra områden av normalt samhällsliv. När fronten i slutet av augusti förflyttats från estniskt territorium, igångsatte den tyska ockupationsmakten omedelbart organiseringen av det civila livet. Det var meningen, att skolorna skulle återuppta sin verksamhet så snart som möjligt hösten 1941, men det dröjde dock till i januari 1942, innan arbetet kom i gång. En av de starkast bidragande orsakerna till denna försening var lokalfrågan. Gymnasiets byggnad hade av wehrmacht tagits i anspråk för militära ändamål, och när den utrymdes visade det sig, att bränsle icke kunde anskaffas till skolan. I ställen fick nu gymnasiet under eftermiddagarna disponera den nya folkskolebyggnaden.

Lärarkollegiet hade under den ryska tiden decimerats på grund av deportationer och mobilisering. Av de svenska lärarna hade fil. mag. Alexander Berggren under sommaren bortförts, och av de estniska lärare, som undervisat i Svenska gymnasiet, hade rektor Anton Üksti, fru Aurelia Üksti och teckningsläraren Kaarel Karus deporterats. Prosten Hjalmar Pöhl, som under läsåret 1940—41 handhaft undervisningen i skilda ämnen, kvarstod ej i sin befattning det nya läsåret. Nya lärare blev fil. mag. Anders Stenholm i naturvetenskapliga ämnen, undertecknad i modersmålet, historia, filosofi samt tyska på lägre stadium, vidare esterna adjunkt Valter Püss i latin, musikdirektören fru Püss i sång, gymnastiklärare Nikolai Taavre och teckningslärare Kelemit. Undervisningen i estniska språket omhändertogs efter fru Üksti av adjunkt Sibul. Rektor blev förre fysikläraren vid det estniska gymnasiet Leonid Jüris.

De två svenska avdelningarna utgjordes av andra och fjärde klass i det femåriga gymnasium, som nu ersatte den tidigare skolformen: mellanskola och gymnasium, motsvarande svensk realskola med följande gymnasium. De svenska klasserna omfattade omkring femtio elever. Kurserna blev i stort sett oförändrade, bortsett från språken. Nu inträdde nämligen tyska som andra främmande språk i stället för ryska, som 1940 hade avlöst engelska i denna ställning. Estniskan kvarstod på första platsen, ryska och latin kom i tredje och fjärde rummet. I Sverige gängse läroböcker användes fortfarande. Trots

den knappt tillmätta tiden under läsåret 1941—42 gav arbetet ett i stort sett tillfredsställande resultat. Genomgången av kurserna måste givetvis vad en del avsnitt beträffar få en summarisk karaktär, men undervisningen kunde försiggå friktionsfritt, och den allmänna oro, som var en naturlig följd av krigstillståndet, gjorde sig under detta år inte märkbar bland eleverna. Rektor Jüris ådagalade också stor skicklighet i ledningen av sin skola, som inom sig rymde två olika nationaliteter.

Lsåret 1942—43 tog sin början vid normal tid. En ny klass intogs också på hösten. Nu hade förhållandena stabiliserats ytterligare, och arbetet kunde fortskrida i stort sett normalt, fränsett att undervisningen fortfarande måste förläggas till eftermiddagarna på grund av lokalförhållandena. Under vårterminen hade skolan haft besök av en delegation från Sverige med representanter för Riksföreningens Estlandsutskott och svenska riksdagen, och nu väntades en hjälpsändning från Sverige, omfattande bl. a. ett parti nya läroböcker. Denna hjälpsändning kom under hösten 1942. Gymnasiets svenska bibliotek utökades nu med såväl läroböcker som lexika och skönlitteratur.

Under vårterminen 1943— som blev Svenska gymnasiets sista — inträffade en rad händelser, som fick stor betydelse för skolan. Den svenska utvandringstanken, som tyskarna på allt sätt sökt döva, tog ny fart i och med ryktena om en allmän mobilisering av de underkuvade folken. Snart bekräftades också dessa rykten. De yngre männen bland svenskarna började omedelbart förberedelser för flykt ur landet. Härvid arresterades undertecknad i början av mars. Samtidigt hade magister Stenholm och den svenska idrottsinstruktören Leander Gjärdman arresterats av säkerhetsdienst och insatts i fängelset i Hapsal. Alla blev dock frigivna efter ett par dagar, då andra svenska lärare ej stod att få, men säkerhetstjänsten skärpte sin uppmärksamhet ytterligare.

En viss oro uppstod även bland eleverna, särskilt efter det en värvningsofficer från waffen-SS besökt skolan. Strax efter detta besök följde den formella mönstringen, och inryckningsdagen bestämdes till den 10 maj, alltså samtidigt som skolorna skulle sluta. Inryckningen uppsköts kort därpå till den 27 maj. Denna frist var tillräcklig för att en mycket stor del av dem som drabbats av mobiliseringen skulle hinna fly ur landet.

Skolan fortsatte sin verksamhet under hela vårterminen med ovannämnda korta avbrott på ett par dagar, då två av lärarna arresterades. Examen och årsavslutningen försiggick i vanlig ordning, och en svensk studentklass utexaminerades.

Som slutomdöme om Svenska gymnasiets verksamhet under krigsåren skulle man kunna säga, att arbetet trots oroliga yttre omständigheter gav ett över förväntan gott resultat. Detta berodde till mycket stor del på elevernas och lärarnas lugna hållning och på känslan av att det svenska läroverket i Estland trots all avspärrning inte helt förlorade förbindelserna med Sverige.

Ur Kustbon nr 16, 1936, återge vi kyrkoherde Sven Danells belysande skildring av förhållandena under det första läsåret vid gymnasiet i Hapsal.

Det första läsåret vid Svenska gymnasiet i Hapsal

Det var ingen odelat lätt uppgift, som förelåg svenska gymnasiets rektor och lärare under första läsåret. Rikssvenskarna hade att sätta sig in i de estniska kursplanerna samt finna ut läroböcker, som någorlunda anslöto sig till dessa, och svenska skoltraditioner skulle lämpas efter landets lagar och förhållanden. I några ämnen fick man arbeta alldeles utan lärobok under första terminen. Under sådana förhållanden vill det lätt insmyga sig en anda av löslighet och oro, som skadar arbetets lugna gång. Att det inte blev så, därför kan man på sätt och vis tacka det gamla Skaragymnasiet, känt sedan gammalt för sina fasta traditioner. Det var nämligen egendomligt nog denna gamla lärdomsskola, som fick skänka gymnasiet både dess naturvetenskapliga och dess humanistiske huvudlärare. Och den av Donator utsedde pedagogiske förtroendemannen var ingen mindre än den gamle Skararektorn, sedermera postgeneralen Julius Juhlin.

Rektor Üksti blev den, som skapade den yttre ramen för skolans arbete. Jag vill begagna tillfället att i denna tidnings spalter få påpeka vilket betydande arbete, som rektor Üksti, i tysthet och utan att mycket synas, nedlagt till skolans fromma. Han var den, som fick sitta emellan, när rikssvenska önskemål och estniska paragrafer kommo i kollision. Att han trofast höll ut på sin post och med oförtrutet tålamod och en uppriktig vänskap för den svenska nationen sökte skolans bästa, länd honom till heder och gymnasiet till välfärd.

Då det gäller arbetets innersida, har givetvis huvudläraren största ansvaret. Äras den, som äras bör. I Thorsten Svensson fick gymnasiet den man, som det behövde. Det behövde nämligen en karaktär. Ingen, som såg den lille tillbakadragne mannen, kunde i förstone tänka sig, att han för kort tid sedan lett den farligaste av de geologiska expeditioner till Spetsbergen, som utsänts av Uppsala universitets geologiska institution. Svensson tycktes höra till den sortens folk, hos vilka närheten till döden endast stärker nerverna och giver livsåskådningen ny spännvidd och djup. Svammel låg inte för honom. Han var en fåordig, samvetsgrann arbetsmänniska. Som pedagog hade han från Skara med sig en ingrodd motvilja mot all slags inställsamhet gent emot läraren. Grundlighet, saklighet och en omutlig minutiös rättvisa voro hans starka sidor.

Undertecknad hade bl. a. svenskan om hand. Den blev ett rätt vidlyftigt ämne. Eftersom inga särskilda timmar voro anslagna för svensk historia, måste vi välja innanläsningstexterna så, att de viktigaste personligheterna i svenska historien blevo behandlade. Aldrig glömmmer jag den första timmen, vi läste "Fänrik Stål". Aibofolket har ett naturligt sinne för poesi, och Runebergs vers försette klassen i eld och lågor. Som korridorvakt nästa rast fick jag höra ett väldigt oväsen utanför den svenska klassen. Det visade sig härröra från en liten ormsöpoj-

ke, som med brinnande kinder och glänsande ögon deklamerade "Wilhelm von Schwerin".

Annars vankades ju även under svensktimmarna mest torrt vardagsbröd. Dit hörde visserligen inte Lindwalls satsanalys, som för mig själv från min skoltid står såsom inkarnationen av tråkighet. Den älskade Hapsalgymnasisterna högt och rent. Om man någon gång frågade eleverna, hur de önskade använda en överbliven stump av en timme, så ropades alltid med en hänförelse: "Satsanalys!" Men språklära, uppsatsskrivning och rättstavning voro svåra och tungplöjda stycken, rikt försedda med stötestenar. Visserligen har estlandssvensken det på många vis lättare med rättstavningen än sin kamrat i Sverige. Han behöver inte reglerna om j-ljudets teckning med gj-, lj- och dj- ty han är från sin dialekt van vid att uttala både g, l och d i orden ifråga. På samma sätt med sjel-ljudet i "skära" och "skjorta" o. s. v. Men dialekten vållar honom också svårigheter, i synnerhet vid uppsatsskrivningen. I stället för "jag fick lov att gå" säger estlandssvensken: "jag slapp gå", och om man frågar: "när kom du från staden", så svarar han med att angiva det klockslag, då han *anträdde* resan från staden. Han släpper fönstret löst och gör dörren fast. Som sagt, stötestenarna voro många.

Färgklickar i skolarbetets grå vardag voro festerna. Allt, som är det första i sitt slag, har en särskild charm. Den första festen med sin enorma rampfeber och sitt lyckade förlopp stannar bäst i minnet. Ett klämmigt folkdanslag i estlandssvenska folkdräkter under Fru Blees skickliga ledning, tablån med Gustav Vasa i undertecknads bredskyggiga "teologhatt" och mor Elfssons brödspade verkligt kraftfullt dansande om öronen, och sedan Carl den tolfte, iförd Post-Hans sjöstövlar och samma hatt, nu omvikt till trekantig, svenska folkvisor med glädje och vemodsstämning — ja helhetsintrycket var oförglömligt.

De svenska gudstjänsterna i Hapsal upplevde nu också en renässans. Dir. Kreek inövade i god tid med eleverna svenska mässan och de koraler, som skulle sjungas. Gymnasisternas medverkan lockade mer folk än förr till kyrkan. En gång för mer än tvåhundra år sedan hölls ju här söndagligen svensk gudstjänst. Underligt var det att höra unga, friska röster uppstämma Bjuråkershandskriftens underbara "Kyrie", som senast väl förtonat i Hapsals stadskyrka under stora Ofredens dagar.

Ja, nog har tiden ridit! Nybörjarpluttarna det året äro nu studenter. Åt dem äro egentligen dessa rader menade. När världsgåtan är i det närmaste löst och livsåskådningen ett avslutat helt — tänk då någon gång på det första läsåret i Hapsal!

Sven Danell.

Docent Adolf Schüick:

Estlandssvenskarnas äldsta öden

Återgives med författarens och Svenska Dagbladets tillstånd.

Under det senaste världskrigets avslutningsskede lyckades största delen av den svenska folkspillran i det då ockuperade Estland, inalles omkring 4.800 personer, rädsla sig över till moderlandet. Tack vare en vidsynt statlig och enskild hjälpverksamhet ha de där funnit sig väl till rätta. Sitt ovärderliga stöd hade dessa blottställda flyktingar under de första kritiska åren i "Kommitén för estlandssvenskarna" under riksantikvarie Sigurd Curmans och docenten Gerhard Hafströms lika målmedvetna som fasta ledning. Genom sin arbetsvillighet och förnöjsamhet synas estlandssvenskarna ha väl anpassat sig i vårt moderna svenska samhälle. Det är därför osannolikt att de skulle återvända till sin forna hembygd i öster, om Estland återfinge sin nu krossade nationella självständighet. Estlandssvenskarnas historia torde få betraktas som avslutad.

Huru lång har den varit? Den frågan har diskuterats ganska länge, ty litteraturen om estlandssvenskarna är ingalunda obetydlig. Det klassiska arbetet har hittills varit tyskbalten Carl Russwurms "Eibofolke oder die Inselschweden an den Küsten Esthlands und auf Runö", som utkom redan 1855. Sedan Estland 1918—1919 uppnått sin nationella självständighet växte intresset för det gamla svenska "öbofolket" och dess egenartade kultur. Bl. a. skrev Ernst Klein sin bok om "Runö. Folklivet i gammalsvenskt samhälle", som kompletterades av Per Söderbäck's monografi om "Rågöborna". Per Wieselgren påbörjade sina nyligen publicerade undersökningar av de estlandssvenska ortnamnen, och Nils Tiberg fullföljde det tidigare igångsatta studiet av de älderdomliga folkmålen. Men estlandssvenskarnas äldsta historia mäktade ingen rikssvensk forskare utreda — den förblev alltjämt i ett dunkel. Man visste blott att de bott i Estland många århundraden före dess införlivande med Erik XIV:s Sverige. Bosatte sig svenskarna i Estland under en dunkel forntid eller var det först under medeltiden?

I en diger avhandling, som ingår i Vitterhetsakademiens handlingar, har förre stadsarkivarien i Reval, professor Paul Johansen, nu besvarat denna fråga. En mera sakkunnig skildrare av estlandssvenskarnas äldsta öden torde icke ha kunnat uppdrivas. Son av en dansk fader och en estländsk moder samt djupt förtrogen med såväl baltisk som nordisk historieforskning i dess vidsträcktaste bemärkelse har Johansen här åstadkommit ett arbete, som tillfredsställer högt spända förväntningar.

Den estniska ort, där en svensk bosättning först kan spåras, är Reval och detta så tidigt som 1226. Men svenskarna hade icke kommit dit sju år tidigare med Valdemar Sejrs danska korsfararehär, utan de hade sannolikt då bott där under ett eller två sekler. Revals gamla nordiska namn var Lindanäs, och det levde länge kvar i de ryska folksånger ("bylinor"), som skildrade

den sjöfarande hjälten Solovejs friarfärd från Västerlandet till storfurstehovet i Kiev. Redan vid 1000-talets början, då Norden stod i nära förbindelse med Rysslands varjagiska furstendömen, torde Lindanäs ha varit en viktig hamn vid den stora handelsvägen mellan Norden och Novgorod. Här uppstod på estnisk jord en tidig svensk bosättning av hantverkare och sjöfarande köpmän. Liksom sina landsmän i hemlandet antogo de kristendomen och byggde sig en åt S:t Olof helgad kyrka. Johansen uppvisar att denna svenska köpmanskoloni måste betraktas som föregångare och ursprung till den senare så ryktbara staden Reval. Vid sidan av Olofskyrkan torde även de sjöfarande ryska köpmännen ha haft en kyrka vid hamnen. Den danska erövringen 1219 inledde en genomgripande omvandling av det gamla Lindanäs. På en dominerande kalkstensklippa ovanför hamnen byggde kung Valdemar en borg — av esterna kallad Tallinn, d. v. s. "danskborgen". Vid dess fot uppstod emellertid ingen dansk stad utan i stället en tysk. Tyskbördiga köpmän från det då blomstrande Visby inkallades och grundade en särskild koloni, som hade sin medelpunkt i en åt Nikolaus helgad kyrka. Så fick Reval-Lindanäs vid sidan av esterna tre skilda befolkningselement: svenskar, danskar och tyskar.

Av dessa föllo danskarna snart bort. Kvar stod stadens tyska överskikt, huvudsakligen bestående av välbärgade köpmän och deras köpsvenner, och den mindre rikt lottade svenska och estniska befolkningen. Johansen beräknar att omkring en tredjedel av Revals medeltida invånare voro svenskar. De voro hantverkare, lotsar, fiskare, hamnarbetare och tjänstefolk; några av dem voro burgna och ägde egna hus kring S:t Olofs kyrka. Icke utan fruktan iakttog Revals makthavande tyska råd den kontinuerliga invandringen av svenskar. Reval hade därför sedan urminnes tider haft en svensk befolkningsminoritet, då det 1561 kom under Sveriges krona.

Liika länge som i Reval har den svenska befolkningen icke bott på andra håll i Estland. Här synes invandringen ha börjat under 1200-talets senare hälft och den har fortsatt in på 1400-talet. År 1294 omtalas att svenskar äro bosatta i den nygrundade staden Hapsal. Redan dessförinnan hade en svensk kolonisation begynt i stadens omgivning, främst på Vormsö och Nuckö. Att döma av ortnamnen ha en stor del av dessa nybyggare kommit från den svenska kolonien vid Reval och från svenskbygderna i Nyland. Icke så få invandrare uppge emellertid det närbelägna Gotland som sin hemort. Svenskarna ha slagit sig ned i obefolkade kustbygder, varför deras bosättning knappast torde ha lett till några allvarligare konflikter med de estniska grannarna. Efter esternas misslyckade uppror 1343 mot de tyska ordensriddarna synes den svenska kolonisationen ha tilltagit. Plan-

mässigt anlades flera nya svenska bosättningar vid kusterna. Deras invånare tillerkändes "svensk rätt", vilket främst innebar att de i motsats till esterna icke betraktades som livegna utan kunde fritt avflytta från sin jord, om de så önskade. I väster spred sig svenskbebyggelsen efter 1300-talets mitt ända till Ösel och till det förut nästan obefolkade Dagö. Vid kusten öster om Reval förekommo även här och var enstaka svenskbyar, men de beskärdes en relativt kort livslängd.

Sin största utbredning torde de svenska bosättningarna ha haft vid medeltidens slut. Egendomligt nog synes tillbakagången ha varit stark under den tid, då Estland ingick i det svenska stormaktsväldet. Många fornsvenska strandbyar, bl. a. på Ösel och kring Reval, ha då förvandlats till estniska. På nordspetsen av Dagö höllo sig svenskarna kvar ända tills de 1781 tvingades att utvandra till det fjärran Ukraina, där de i omkring 150 år hade sin hemvist i "Gammalsvenskby". Även det svenska inslaget i Reval minskade starkt, ehuru man ända till vår egen tid hade kvar en liten svensk församling i staden. Den bestående svenskbygden blev främst den på Vormsö och Nuckö med Runö och Rågöarna som isolerade utposter i söder och i nordöst.

Ingenstädes levde öbofolkets gamla folkkultur kvar så oberörd som på det isolerade Runö i Rigabukten, där befolkningen 1341 fick privilegiet att leva under "svenska rätten". Runöbornas förnämsta näringsfång var säljakt och så var även fallet med de andra estlandssvenskarna. Under vintern utsträckte de sina jaktfärder över väldiga vidder i öster, ända till skären utanför Viborg och Kronstadt. Sältranen spelade också en betydelsefull roll i äldre tiders hushållning, den var dåtidens lysolja och var därför starkt efterfrågad. Havet gav därför de svenska kolonisterna deras huvudsakliga bärning. De voro "fiskarbönder" liksom den rikssvenska skärgårdsbefolkningen. Men de hade även en annan viktig sysselsättning, den att tjänstgöra som lotsar och sjöpolis. Framför allt gällde detta Revalsvenskarna, bland vilka ett särskilt skrä, "mundrikarna", höll uppsikt över att sjörövare och vräkplundrare icke oroade den svärnavigerbara farleden till den estländska hansestaden. Uppenbart är att den svenska kolonisationen gynnades av Estlands tyska härskare. De invandrade svenskarna voro ju kristna och de ansågos därför pålitliga, medan man å andra sidan fruktade att de tvångskristnade esterna skulle återfalla i sin hedendom och återupptaga det sjöröveri, som de bedrivit i äldre tider.

Trots detta uppstod det knappast någon egentlig antagonism mellan den estniska urbefolkningen och de svenska nybyggarna. Förvisso betraktade esterna dem med en viss avund, emedan de voro skyddade av den "svenska rätten" och betraktades som "friborna". I stort sett levde emellertid svenskar och ester under tämligen likartade materiella villkor. Johansen framhåller att esterna slutligen betraktade sina svenska grannar som vänner, de voro ju också inbegripna i samma ödesgemenskap. "Öbofolkets" förfäder hade icke bosatt sig i Estland i avsikt att erövra landet och underkua dess befolkning. I stället hade de slagit rot på den öde kustbygden och där funnit sin utkomst genom att strävsamt odla magra åkertegar och ägna sig åt fiskarens och säljägarens riskfyllda näringsfång. Som stadsinvånare ha de tillhört de "enkla" i samhällslivet. De ha varit hantverkare, skutskeppare, hamnarbetare och tjänstefolk alldeles som det

Norden

*Löven de falla,
sjöarna frysa. —
Flyttande svanor,
seglen, o seglen
sorgsna till södern,
söken dess nödspis,
längtande åter,
plöjen dess sjöar,
saknande våra!
Då skall ett öga
se er från palmens
skugga och tala:
"Tynande svanor,
vilken förtrollning
vilar på norden?
Den, som från södern
längtar, hans längtan
söker en himmel."*

JOHAN LUDVIG RONEBERG.

icke obetydliga finskbördiga befolkningsinslag, som alltsedan medeltiden kan spåras inom vår egen huvudstad.

Johansens bok har sin sällsamma förhistoria. Den grundar sig på en omfattande materialsamling, som författaren medförde då han hösten 1939 flyttade från Reval till Hamburg. I juli 1943 ödelades Hamburg vid ett av världskrigets mest katastrofala luftangrepp. Bland ruinerna av universitetet anträffades senare det rostiga kassaskåp, som förvarade Johansens papper. Lyckligtvis voro större delen av dessa ännu läsliga. De skickades då till förvaring i en arkivdepå i Posens fästningskasmatter, därifrån flyttades de sedan västerut till Marburg för att slutligen hamna i en gruva i Harz. Genom en lycklig slump kom gruvan med dess arkivalier att ligga strax utanför den ryssbesatta östzonen, och på hösten 1946 kunde Johansen omsider återfå sina gulnade papper. Tack vare den gästfrihet, som Svenska institutet med statligt stöd kunnat visa mot vetenskapsmän från krigshärjade länder, fick han sedermera tillfälle att i Sverige påbörja utarbetandet av sin bok. Det lärer Sveriges vetenskapliga institutioner, icke minst dess humanistiska akademi, till heder att de under efterkrigsåren låtit trycka ett flertal avhandlingar av biltoga baltiska forskare.

PAUL JOHANSEN, *Nordische Mission, Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland* (K. Vitterhetsakademiens handlingar del 74), Stockholm 1951.

E. Resman:

Firandet av S:t Martinsdagen på Rågöarna

S:t Martinsdagen "Santmatsdaen" var en särskilt av ungdomen mycket efterlängtat högtid på Rågöarna. Men även de äldre togo flitigt del i festligheterna, som började på "santmatskveldn" då öns alla pojkar samlades i en gård, där de i förväg gjort upp med husbonden om att få hålla till med festligheterna. Det var av stor vikt att storstugan var stor och rymlig eftersom det brukade samlas mycket folk under "santmatsgilde".

Pojkarna samlades skrudade i sina bästa kläder, med ett rött och vitt band sytt kring mössan, med var sin brokig käpp i handen och med fickorna fulla av säd, råg eller korn, som senare under festen skulle komma till användning. Bland alla dessa högtidsklädda pojkar fanns det även två med masker för ansiktet och lustigt utstyrda. De hade käppar av törnen och kallades för "galfara" och "lotsare". Det behövdes även säckbärare. Därtill utsågos öns yngre pojkar, tretton-fjorton års gossar, som buro var sin säck på ryggen. Även en spelman utrustad med ett ordentligt dragspel hörde till.

Denna brokiga samling skulle föreställa en fartygsbesättning som stött på grund med sitt fartyg någonstans på ön. Och nu skulle dessa sjömän gå från gård till gård för att skaffa sig arbetare, som skulle hjälpa till att få skeppet av grundet. Pojkarna som bar röda och vita banden kring mössan fick sig tilldelade en fartygsbesättnings titlar. Den längsta av pojkarna var kapten. Han hade ledningen och ansvaret för hela tillställningen. Matrosor fanns det många, antalet beroende på hur många pojkarna var. De minsta två var kocken och "kockiongin". När var och en hade klart för sig vad han skulle göra, satte det stora följet sig i rörelse. Man tågade från gård till gård, från by till by.

När processionen kom till en gård gick spelmannen i spetsen, öppnade dörren och frågade, om de fick komma in och "hålla roligt". Svarades så ja inifrån, öppnade han dörren på vid gavel och steg in. Efter honom kom en skur av säd. Så stegade alla "santmatti" och "galfara" in. Sist kom säckbärarna, som blev stående vid dörren med sina säckar. Spelmannen satte sig på en stol och började spela en särskild melodi som bara spelades vid detta tillfälle. "Santmatti" och "galfara" började dansa Rågö ringdans. Nio varv skulle det dansas både motsols och medsols. Och "galfara" hade den uppgiften att uppföra sig så att åskådarna fick sig ett gott skratt.

Medan dansen pågick, skulle husmor stoppa i säckbärarnas säckar vad hon hade att ge, t. ex. rökt fårlår, grynkorn, paltbröd "kekki" eller något annat i matväg. De som gav nötter, äpplen och liknande smått och gott, hällde det i påsar och hängde dem under taket. Därifrån tog "santmatti" dem när de hade dansat färdigt. Kaptenen stampade snart i golvet, vilket betydde, att nu var det tid att bryta upp.

Nu började "santmatti" gå runt i rummet och önska familjen lycka med orden: "Santmatsgås, helsgås och

lyckgås. Var så goda och kom och hälsa på oss i morgon". Om någon frågade, var de då skulle befinna sig, svarade de: "Där flaggan är hissad i topp". Därefter tackade de, sade adjö utan att ta i hand och avlägsnade sig. Lotsarna gick sist och bockade och gjorde de värsta krumbukter till husfolkets stora nöje. Det bör även nämnas att lotsarna brukade ta ett pass med sig som var författat just för detta tillfälle. Det var roligt och kvickt skrivet och det väckte stor munterhet där det lästes upp.

Så anträdde färden till nästa gård och sedan vidare tills alla byar och gårdar hade genomgåts. Därpå gick följet tillbaka till den gården, där "santmatsgildi" skulle börja nästa kväll. Där lämnade de allt vad de samlat ihop i säckarna. Så gjorde de upp vilken tid de skulle samlas nästa morgon för att utföra allt arbete i samband med festen. Var och en av deltagarna skulle medföra en "kilemit" malt, omkring åtta kg. Detta skulle malas och bryggas till öl. Om det var lugnt väder och man inte kunde mala på väderkvarnen, var man tvungen att mala med handkvarn. Det var mycket tidsödande och arbetsamt.

Så skulle stugan ställas i ordning med bord i mitten och bänkar runt väggarna. Ett litet skepp skulle hängas under taket över bordet. Detta skepp var omkring en meter långt, hade master och segel och allt som skall vara på en segelskuta. Röda och blå lampor lyste ombord på skeppet. Det skulle också sättas upp en flaggstång, om gården saknade en sådan. Och flaggan skulle hissas i topp, så fort stängen och flaggan voro i ordning, helst redan på förmiddagen av första festdagen.

Flickorna hade bråttom även de. Folkdräkterna skulle tas fram och göras i ordning till kvällens dans. Det skulle sättas vita och gula band på kjolarna, "ivedäila", som skulle rynkas och rena spetsar skulle sys på. Huvuddukar och halsdukar och allt annat som hör till folkdräkterna togs fram. Även mödrarna hade fullt upp att göra. De måste hjälpa sina söner och döttrar att klä sig fina till kvällens dans. Det skulle bli en glädje att få sitta och se på de unga. Kvällens föreställning började med att flaggan dansades ned. Då var alla pojkarna finklädda och "galfara" var klädd i sin underliga utrustning. Kaptenen gav order och alla "santmatti" begåvo sig ut med spelmannen i spetsen och "galfara" i släptåg. Spelmannen spelade upp och "santmatti" började dansa runt flaggstängen, både medsols och motsols. "Galfara" hissade ned flaggan under hurrarop och skratt från åskådarna, som var mycket roade av deras lustigheter.

När detta var gjort gingo alla in och dansade en ringdans till dragspelets låt. Alla åskådare fingo nu dansa med. Under tiden hade maten lagats. När bordet började dukas och maten bäras in, visste åskådarna att de skulle dra sig tillbaka ett tag, så att "santmatti" skulle kunna äta. När måltiden var avslutad och lång-

bordet avdukat, började "santmatti" känna i fickorna efter slantar. De lade slantarna på bordet, några i sänder, och husmor gick så omkring och torkade bordet. Hon bar i vänstra handen ett fat och i högra en handduk, med vilken hon strök ned slantarna i fatet. Ibland såg det ut att vara rent på bordet, men då kastade de kvickt dit några slantar och hon var tvungen att torka igen. Det gjorde hon med glatt mod. Hon fick själv behålla pengarna som belöning för sitt besvär med matlagningen och allt annat som hörde till. "Santimattis" egna kockar hjälpte ju till med vad de kunde, men de kände i regel inte till den enklaste matlagning.

Maten utgjordes av köttsoppa, kött och potatis eller fisk. När måltiden var undanstökad började dansen på allvar. Nu dansade alla, både gammal och ung, om det spelades ringdans. Men under vals och polka och många andra danser sutto de äldre och tittade på. De där ny-modigheterna tyckte de inte riktigt om och dessutom behövdes det mera svängrum för detta slags danser.

Vid midnattstiden slutade festen. Men på söndag samlades alla, som ville, till dans igen. Då var ölet färdigt att dricka. Det stod tappat i öltunnor och jästen hade hunnit sjunka till botten. Det var klart och gott att dricka. Medan dansen pågick, kommenderade kaptenen med hög röst: "Alle man ombord!" Då var "santmatti" kvicka att samlas mitt på golvet. Spelman spelade en ringdans och medan alla dansade i ring, gick ölkappen från man till man, tills alla släckt törsten. Därefter fylldes nytt öl i kappen och så gick den runt till alla andra som voro törstiga.

Nästa lördag, omkring den 25 november, var det "Katermesdain". Den kvällen dansades det igen men bara en kort stund. Kvällen därpå gick den sista och roligaste festen av stapeln och den pågick nästan hela natten. På kvällen före solnedgåen dansades flaggan ned. Därefter åt "santmatti" och det dansades och pratades. Under kvällens lopp kom några utklädda och maskerade män in och dansade. Därefter leddes "norika" in. Hon var klädd i folkdräkt med en vit duk om huvudet, så att inte ansiktet syntes. Då blev det liv i festdeltagarna. Folk klev upp på stolar och bänkar för att bättre kunna se och gissa, vem det kunde vara. När hon hade dansat några varv togs duken av och alla fick se vem "norika" var. Därpå ledde "läideri" henne till bordet så att hon kom att sitta bakom bordet.

"Läideri" var två till antalet. De voro äldre män, som skulle sköta om ölserveringen och ropa: "Santmatti, fram till bordet!" Man gick i tur och ordning. Först ropades kaptenen fram, men han skulle inte gå ensam utan ha med sig en eller två flickor. Så gingo de fram till bordet och satte sig. De bjödos på öl ur var sitt glas, som stod på en liten tallrik och varje gång de drucko ur sina glas, skulle de lägga en eller flera slantar på tallriken.

En utav "leiderna" hällde slantarna som var på tallriken i ett stort träfat som "norika" hade framför sig på bordet och som var täckt med en vit duk. Så fylldes glaset på igen och bjödos omkring. Flickorna satte oftast glaset till munnen utan att dricka. De brukade lägga fram sina tobakspungar på tallriken. Dessa voro sydda av brokigt och enfärgat tyg med snörband och färggranna tofsar.

Så småningom avlägsnade sig det första paret från bordet och dansade ut på golvet. Så kom turen till nästa man, som fick gå fram till bordet med sin flicka. När

"santmatti" och "galfara" hade varit fram till bordet i tur och ordning, var det dags för de andra att gå fram och dricka.

Så var tiden inne att leda ut "norika". Pengarna räknades och hon fick sin redan förut bestämda del. Spelman fick också sin del och resten delades mellan "santmatti". Därefter var det tid att sluta. Det började redan dagas, innan de sista gav sig iväg. Så var "santmatsgildi" avslutat för det året.

Nästa år var det flickornas tur att anordna festen. Deras tillställning kallades för "katergildi" och firades nästan på samma sätt.

Edvin Brunberg från Rikull har avlagt trädgårds-mästareexamen vid Kungl. Lantbruksakademiens trädgårdsskola, Experimentalfältet.

Svio-Estonica:

Studier utgivna av svensk-estniska samfundet, volym X, Skånska Centraltryckeriet, Lund 1951

År 1934 sattes det dåvarande Svensk-estniska samfundet vid Tartu universitet tack vare ett av den oförgätliga Vilhelm Lundström förmedlat anslag ur Dahlbergsfonden i stånd att utge första årgången av den årsbok, vars tionde volym nu föreligger. De sex första årgångarna, utgivna i Estland, tillhöra numera bokmarknadens sällsyntaste rariteter. Lättsankaffliga äro däremot de mera oregelbundet utkomna volymer i serien, som sett dagen i Sverige efter den estniska republikens ockupation. *Svio-Estonica* utges sedan länge med stöd av svenska staten och har för sin senaste volym också erhållit Humanistiska fondens stöd.

Svio-Estonica vill vara ett forum för vetenskaplig forskning inom de svensk-estniska förbindelsernas område. I serien upptagas därför inga uppsatser, som enbart ha intresse för något av de båda länderna. Det problem, som skall utredas, måste angå både Sverige och Estland, undantagsvis hela den baltoskandiska kulturkretsen. Omtyckta ämnen för undersökningar i *Svio-Estonica* ha därför naturligt nog blivit allt som rör Estlands förhållanden under den tid det lydde under svenska kronan, vidare den estlandssvenska befolkningens villkor och ävenledes påverkningar i en eller annan form på det ena landet från det andra. Ser man på de vetenskaper, som givit stoff för undersökningar av denna art, så träda historia — politisk, militär, ekonomisk, kyrko-, konst- och litteraturhistoria — etnografi, folkminnesforskning, språkvetenskap och geografi i förgrunden.

Föreningen *Svenska Odlingens Vänner* anordnar lördagen den 10 nov. 1951 med början kl. 19.30 *samkväm* i *Timmermansgårdens* lokaler, Timmermansgatan 46 (i närheten av Stockholms södra station).

Programmet upptar bl. a. filmförevisning, körsång och pianosolo.

Kaffe eller te.

Pris kr. 2.50.

Hjärtligt välkomna!

Uppkomsten av den svenska bosättningen i Estland behandlas av prof. *Paul Johansen* i *Nordische Mission*, Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland (K. Vitterhetsakademiens handlingar del 74), Stockholm 1951. — En bok av utomordentligt intresse för alla estlandssvenskar.

Pris 20 kr.

Den nu utgivna volymen är starkt historiskt inriktad. Huvudbidraget utgöres av en utförlig, på hittills mestadels outnyttjat arkivmaterial grundad framställning av de svenska dagöböndernas kamp för sina rättigheter mot godsherrarna på 1600-talet. Författaren J. Koit, som själv är dagöbo till ursprunget, har givit en både livfull och spännande skildring av dessa våra gamla svenskbybors förfäders envisa kamp för juridisk rätt och ekonomiskt välstånd med tyngdpunkten förlagd till tiden för Karl XI:s förmyndarregering. Bland de övriga bidragen fäster man sig särskilt vid magister Herbert Salus uppsats om de ödesdigra verkningarna av den litterära censuren i Estland på 1600-talet — med det nordestländska prästerskapets hätska förföljelser av sina framstegsvänliga sydestniska ämbetsbröder. Den estnische nationalskalden professor Gustaf Suits, vilken liksom på sin tid Levertin i Sverige också är en lärd kulturkritiker, bidrar med nya rön om den i Estlands kyrkohistoria ryktbare superintendenten Stahls litterära verksamhet. Etnologen Talve ger en skarpsynt analys av begreppet votivfiska och fiskelycka. En nyttig sammanställning av estniska, tyska och svenska parallellnamn på geografiska orter i Estland avslutar boken. Den, som önskar förvärva densamma, kan billigast göra detta genom arkivarien A. Soom i Riksarkivet, Stockholm, som även lämnar upplysningar om samfundet.

Hj. Pöhl.

Alexander Gustaf Bles

född den 14 dec. 1858 i Rikull
död den 29 maj 1951 i Södertälje.

Sörjd och saknad,
i tacksamt minne bevarad.

PAULINE och ANDERS
ELISABET MARIA
HERMAN och OLGA
CARL och CARIN

Barnbarn och Barnbarnsbarn.

Jesus sade: "Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig, han skall leva, om han än dör; och var och en som lever och tror på mig, han skall aldrig någonsin dö."

Joh. 11: 45.

Min älskade make
min käre far

Johan Sträng

född d. 13 okt. 1880 på Ormsö
avled d. 16 aug. 1951 i Svartsjö

lämnande oss i djupaste sorg och saknad.

MINA STRÄNG

Johan

Släkt och Vänner.

"En stund förut blott hemma är
Den vän som jag begråter.
Gud, du har mången boning där
Och även mig Du låter
Där se de mina åter."

Familjenytt

Förlovade

DOLWAY ANDERSSON

KARIN VESTERBY

Bromma Stockholm

Bromma den 8 sept. 1951.

RUNE JONSSON

ELMA BERGMAN

Eskilstuna Nuckö

Eskilstuna den 14 juli 1951.

Anders Enkel, född den 11 sept. 1880 på Ormsö, avled den 16 augusti 1951 på Gotland.

Änkefru Lisa Seffers, f. Blees, född den 15 sept. 1881 på Nuckö, avled den 11 augusti 1951 i Stockholm.

Anders Slet, född den 3 sept. 1899 på Ormsö, avled den 28 juni 1951 på Rosenlunds Vårdhem, Stockholm.

Johan Sträng, född den 13 okt. 1880 på Ormsö, avled den 16 aug. 1951 i Svartsjö.

Änkefru Maria Strandsten, född den 28 juli 1871 i Rikull, avled den 14 juli 1951 i Västra Emtervik.

FÖRLOVNING:

I Herräng den 22 juli 1951 mellan *Endel Hausmann* och *Elin Marianne Pöhl*.

I Stockholm den 6 juni 1951 mellan *Gustav Karlsson* och *Ingeborg Gunhild Brunberg*.

VIGSEL:

I Stockholm den 25 aug. 1951 mellan *Johannes Lilja* och *Barbro Persson*.

I Stockholm den 29 sept. 1951 mellan *Anders Timm* och *Ulla Söderlind*.

I Stockholm den 6 okt. 1951 mellan *Per-Gösta Boberg* och *Alide Waksam*.

I Stockholm den 15 sept. 1951 mellan *Johannes Liljebäck* och *Maria Grönman*.

I Stockholm den 1 sept. 1951 mellan *Ragnar Löhr* och *Lydia Förberg*.

FÖDDA:

Ann-Katrin Yvonne Maria, född den 20 juni 1951 i Stockholm, dotter till *Katarina Förberg*, född *Nyholm*, och *Emil Lars Förberg*.

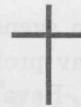
Gunilla Maria, född den 8 juli 1951 i Stockholm, dotter till *Ingrid R Emmelman*, född *Lundevall*, och *Arvid R Emmelman*.

Kenneth Sigvard, född den 14 juni 1951 i Stockholm, son till *Karin Plyhm*, född *Brun* och *Arne Plyhm*.

Marie-Lois Margareta, född den 1 okt. 1951 i Stockholm, dotter till *Maria Stenman*, född *Bäckman*, och *Elmar Stenman*.

DÖDA:

Fröken *Maria Appelblom*, född den 18 aug. 1889 på Ormsö, avled den 27 juni 1951 på Gotland.

Vår älskade mor,
farmor och syster

Lisa Seffers

— f. Blees —

född d. 15/9 1881 på Nuckö
avled d. 11/8 1951 på S:t Görans sjukhus,
Stockholm.

Sörjd och saknad av
Barn, Barnbarn, Broder
samt Släkt och Vänner.

Sov i ro, du kära mor,
från all livets smärta.
Tack för all din kärlek stor,
ömma moders hjärta.

Härmed tillkännagives
att änkefru

Maria Strandsten

född den 28/7 1871 i Rikull
avled stilla den 14/7 1951 å Västra Emterviks
vårdhem.

V. Emtervik den 17/7 1951.

Fattigvårdsstyrelsen.

Jordfästningen ägde rum söndagen den 22/7.